

Remonstrantse Gemeente Rotterdam

Zondag 7 juli 2024

Thema: vertrouw niet altijd op Gods opdrachten

Welkom en aansteken van de kaars door lid van de kerkenraad

Orgelspel

(Gemeente gaat staan)

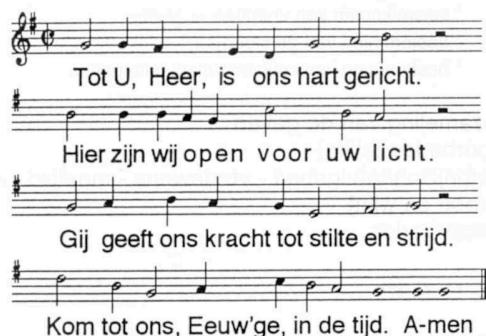
Aanvangslied 138: 1, 2 en 4

Votum en groet

Onze hulp is in de naam van de Heer
die hemel en aarde gemaakt heeft
die trouw houdt tot in eeuwigheid
en die niet loslaat het werk van zijn handen.

Genade zij u en vrede
van God onze Vader
en van Jezus Christus, de Heer.
Amen.

Antwoordslied Tot U, Heer, is ons hart gericht

Tot U, Heer, is ons hart gericht.
Hier zijn wij open voor uw licht.
Gij geeft ons kracht tot stilte en strijd.
Kom tot ons, Eeuw'ge, in de tijd. A-men

(Gemeente gaat zitten)

Inleiding

Laatst vertelde ik u, dat uw predikanten geen gebruik maken van leesroosters. We willen er wel eens met een schuin oog op kijken als we er niet uitkomen, maar normaliter

verzinnen we zelf iets. Meestal zijn het dus stokpaardjes die we berijden. Dat geldt vandaag voor de eerste lezing, maar zeker niet voor de tweede. De eerste lezing zegt, kort samengevat, geen woorden, maar daden. De tweede lezing gaat over een dadendrang die ons tegenstaat. Namelijk het verhaal waarin Abraham gevraagd wordt om zijn zoon te offeren en hij - God beter het - nog bereid is dat te doen ook. In de dertig jaar die ik nu voor ga in kerkdiensten had ik me er nog nooit aan gewaagd. Nu moest ik het maar eens proberen.

Inleidende Bijbellezing Jakobus 2: 20-26

[20] Gebruik je verstand! Als je gelooft, maar geen goede dingen doet, dan is je geloof zinloos.

Luister! [21] Onze voorvader Abraham deed wat God van hem vroeg. Hij stond klaar om zijn zoon Isaak te offeren. En daarom zag God hem als een goed mens. [22] Abraham geloofde in God, en tegelijk deed hij ook wat God van hem vroeg. Zo werd Abrahams geloof volmaakt. [23] Toen gebeurde er wat in de heilige boeken staat: «Abraham geloofde in God, en daarom zag God hem als een goed mens.» Ja, God noemde Abraham zelfs zijn vriend.

[24] Jullie begrijpen dus dat je niet alleen maar moet geloven. Je moet ook doen wat God van je vraagt. Alleen dan ziet God je als een goed mens.

[25] Ook de hoer Rachab deed wat God wilde. Zij liet de spionnen binnen in haar huis, en liet hen later langs een andere weg weer vertrekken. Door wat zij deed, zag God haar als een goed mens.

[26] Als je gelooft, maar geen goede dingen doet, dan is je geloof waardeloos. Het is dan net zo dood als een mens die niet meer ademt.

Gebed

Eeuwige God,

Daar zijn we samengekomen, in uw huis. Hier zoeken we rust. Hier proberen we tot ons zelf te komen. Hier zoeken we naar het vertrouwen, dat het goed komt met de wereld, goed met de mensen om ons heen. Goed met onszelf.

Hier komen we voor inspiratie, voor ons dagelijks leven. Hier zoeken we, wat onze levensopdracht is. Hier proberen we tot de kern te komen, van wat we mogen zijn.

Hier zoeken we u, terwijl we eigenlijk niet goed weten wat we zoeken. We kunnen u niet zien. We horen uw stem zelden. Maar soms voelen we wel iets. Weten we ons gedragen of gesterkt. Krijgen we kracht, om soms een moeilijke weg te volgen. Kunnen we verder.

Blijf bij ons God en sterk ons. Uw verhaal trekt ons steeds opnieuw verder.

Wees met ons.

Amen.

Lied 283

Bijbellezing Genesis 22: 1-14

[1] Niet lang daarna wilde God zien hoe groot Abrahams vertrouwen was. God zei: 'Abraham!' Abraham antwoordde: 'Ja, ik luister.' [2] God zei: 'Roep Isaak, je enige

zoon, van wie je zo veel houdt. Ga met hem naar het gebied bij de berg Moria. En offer hem daar op de plek die ik je zal noemen.’

[3] De volgende ochtend stond Abraham vroeg op. Hij maakte alles klaar voor de reis. Hij maakte een ezel klaar om de bagage te dragen. Hij hakte hout om een vuur te maken voor het offer. Hij riep twee knechten, en hij riep Isaak. Toen ging hij op weg, naar het gebied dat God genoemd had.

[4] Op de derde dag van de reis zag Abraham in de verte de berg Moria. [5] Hij zei tegen de knechten: ‘Jullie moeten hier blijven met de ezel. Ik ga met de jongen verder. Wij gaan daar tot God bidden. Daarna komen we hier terug.’

[6] Hij legde het hout op Isaaks schouder. Hij pakte zelf het mes en alles wat hij nodig had om een vuur te maken. En samen liepen Abraham en Isaak verder.

[7] ‘Vader,’ zei Isaak tegen Abraham. ‘Ja, jongen, wat is er?’ vroeg Abraham. Isaak zei: ‘We hebben hier vuur en hout, maar waar is het lam voor het offer?’ [8] Abraham antwoordde: ‘God zal zelf voor een lam zorgen, jongen.’ Toen gingen ze samen verder.

[9] Abraham en Isaak kwamen op de plek die God genoemd had. Abraham bouwde daar een altaar. Daarna legde hij het hout op het altaar. Toen bond hij Isaak vast en legde hem op het altaar, op het hout. [10] Hij pakte het mes om zijn zoon te slachten.

[11] Op dat moment riep de engel van de Heer uit de hemel: ‘Abraham! Abraham!’ ‘Ja, ik luister,’ zei Abraham. [12] De Heer zei: ‘Raak de jongen niet aan! Doe hem niets! Nu weet ik dat je mij vertrouwt en eerbied voor mij hebt. Want je was bereid je enige zoon aan mij te geven.’

[13] Toen zag Abraham opeens een ram. Het dier zat met zijn hoorns vast in de struiken. Abraham pakte de ram en offerde hem in plaats van zijn zoon.

[14] Abraham noemde die plek ‘De Heer zal voor ons zorgen’. Daarom zeggen de mensen nog steeds: ‘Op de berg van de Heer zal God voor ons zorgen.’

Lied 802: 1, 4, 5 en 6

Preek

Laat ik maar eerlijk zijn, het verhaal van Abraham en Isaäk is een onmogelijk verhaal. Lange tijd is het verteld als een verhaal van onvoorwaardelijk geloof. Dat is wat God van je verwacht. Zonder twijfel gehoorzamen en doen wat God van je vraagt. Eerlijk gezegd, denk ik niet dat wij daar veel mee aankunnen. Een God die zoiets van ons vraagt, daar hebben we niet veel mee. Geef dan onze portie maar aan Fikkie. Sterker nog: een God die iets dergelijks van een mens vraagt, vinden wij een engerd. Daar hebben wij niets mee.

Tegelijkertijd is het natuurlijk wel een van de centrale verhalen uit onze geloofstraditie. In het Nieuwe Testament wordt het op verschillende plekken aangehaald. Abraham is juist omwille van dit verhaal een groots voorbeeld voor de gelovigen. Zo onvoorwaardelijk moet het geloof zijn. Zo moet het geloof zich uit in daden. Pas als je zo durft te leven, begint het ergens op te lijken.

En intussen haken wij af.

Laten we het verhaal nog eens doorlopen en er wat kleine opmerkingen bij maken. Uitgangspunt is het verhaal van Abraham met God. God heeft Abram geroepen uit Ur. Hij is vertrokken naar het beloofde land. Vertrokken met een belofte. Hij zou tot een groot geslacht worden. En in zijn nageslacht zou de hele wereld gezegend worden. Helemaal vanzelf ging het niet. Abraham en zijn vrouw Sara kregen niet gemakkelijk kinderen. De draagmoeder Hagar wordt er tussengeschoven en Ismaël wordt geboren. Niet geheel volgens de hemelse bedoeling. Hagar en Ismaël worden weggestuurd, de woestijn in.

Later komt God in de persoon van drie engelen vertellen dat het allemaal toch nog gaat gebeuren. Al is Sara daar veel te oud voor. Sara lacht erom, maar uiteindelijk wordt Isaak toch geboren.

Dat kind, dat kind waar zo lang naar verlangd is. Dat kind, dat pas na Gods bijzondere hulp geboren is, dat moet nu geofferd worden. En dat offer betekent hier: eerst doden en dan op een vuur verbranden. Een lieflijk reukoffer voor de Heer.

God wil zien hoeveel geloof of vertrouwen Abraham in God had. Andere vertalingen spreken van een beproeving of een verzoeking. Ga je enige zoon offeren, de zoon die je zo bijzonder liefhebt. (Hier vergeet God dus Ismaël die inmiddels al weggestuurd was...) Abraham maakt alles klaar. Hij doet het zelf. Zelf hakt hij het hout. Terwijl we weten dat hij inmiddels rijk is en vele knechten heeft. Maar hij doet het zelf. Op weg naar de berg Moria.

Daar aangekomen gaat hij alleen verder met de jongen. Wij gaan bidden, zegt hij tegen de knechten. Wachten jullie maar, totdat we terugkomen.

Zegt hij 'we' omdat hij al weet, dat het goed afloopt? Of is dat om de de helpers in slaap te sussen. Voor je het weet, zouden zij zich afvragen of het wel goed ging met hun baas, als hij zou zeggen dat hij zijn zoon zou afslachten. Isaäk mag zelf het hout op zijn schouder dragen. Latere vertellers van het verhaal van Jezus laten hem ook zelf het kruishout dragen naar Golgotha.

Vader en zoon gaan op pad. Er ontstaat een ingewikkeld gesprek. Isaak vraagt zich af, waar het lam is dat geofferd moet worden. De jongen is ook niet gek. God zal zelf voor een lam zorgen, zegt de vader. En vrolijk gaan ze verder.

Aangekomen op de berg wordt de plek voor het offer ingericht. Abraham bouwt het altaar, legt het hout erop. En dan bindt hij de jongen vast en legt hem er bovenop. Hij grijpt zijn mes en staat klaar om zijn zoon te slachten.

Plotseling, maar dus net op tijd, verschijnt een engel. De Heer zei: 'Raak de jongen niet aan! Doe hem niets! Nu weet ik dat je mij vertrouwt en eerbied voor mij hebt. Want je was bereid je enige zoon aan mij te geven.'

Hier gebeurt iets bijzonders. Waar eerst de term El, of Elohiem, het Hebreeuwse woord voor God gebruikt werd, verschijnt nu de Godsnaam, JHWH. God begint het verhaal met de gruwelijke opdracht. De Heer verhindert de slechte afloop. Dan ziet Abraham vanuit zijn ooghoek een ram staan. Hij slacht het beest en offert het. Eind goed, al goed. Behalve natuurlijk voor dat beest.

De joodse filosoof Levinas leest het verhaal anders. Bij hem geen optreden van God die Abraham weerhoudt het gruwelijke te doen. Nee, bij hem is het gezicht van Isaak die hij aankijkt een moreel appèl. Als hij zijn zoon ziet, weet hij dat hij moet stoppen. Zo bezien is het verhaal dus een oproep om ook een goddelijke opdracht te durven bevragen.

De commentaren die ik voor vandaag gelezen heb, bevestigen telkens de gruwelijkheid van het verhaal. De manier waarop het Hebreeuws geschreven is, laat in details zien wat God vraagt. Laat ook zien, hoe Abraham zonder twijfels op pad gaat. Commentatoren wijzen erop, dat Abraham dit alles doet in vertrouwen. Wij zullen terugkomen, zegt hij. De orthodoxere broeders en zusters veronderstellen, dat Abraham gelooft dat de jongen weer uit de dood zal opstaan. Eerlijk gezegd vind ik dat wat ongeloofwaardig. De notie van opstanding uit de dood staat nergens in deze tekst en is ook in andere teksten uit die tijd niet bekend. Ik geloof er niets van. Het is hooguit een manier om bij zijn knechten en zijn zoon geen onrust te laten ontstaan. Wel zo verstandig, bij zijn snode plannen.

Vrome commentaren zien een bereidwilligheid bij Abraham om het offer te brengen. Ze zien ook een bereidwilligheid bij Isaak om het offer te ondergaan. Hij strubbelt niet tegen. En telkens komen de verwijzingen boven naar Jezus, die zich ook liet slachtofferen aan het kruis. En telkens weer wordt het geloof van Abraham geprezen.

Er is wezenlijk iets veranderd tussen God en Abraham, constateert een commentator. God weet nu wat hij aan Abraham heeft en Abraham weet dat hij op God kan vertrouwen.

Eerlijk gezegd denk ik ook dat er wat anders veranderd zou moeten zijn. Maar misschien niet in goede zin. Wat moet je met een God die zoiets van je vraagt. Zelfs na het reddend optreden blijft toch de vraag staan: wat is dat voor God die zoiets van je vraagt. De Deense theoloog Soren Kierkegaard zegt het fraai: : "Vanaf die dag, daar op de berg Moria, werd Abraham oud. Zijn oog was donker geworden en vreugde zag hij niet meer; want hij kon niet vergeten dat God dit van hem geëist had...". Overigens laat deze theoloog het verhaal staan en laat hij zien hoe diep geloof kan en moet gaan. Sommigen verwijten hem iemand te zijn die religieus fanatisme onderbouwt.

En waar ik over het algemeen al zeg, dat je als ouders niet alleen geld opzij moet leggen voor de opvoeding van je kind, maar ook voor de psycholoog om alles wat misgegaan is in de opvoeding later een beetje recht te laten breien, geldt dat in dit verhaal natuurlijk ook voor de verhouding tussen Abraham en Isaak. Als het werkelijk gebeurd zou zijn, kan die verhouding er toch niet beter op geworden zijn. Elke 'basic trust' in het leven moet voor de jongen nu toch voorbij zijn.

Terwijl de meeste commentatoren het een normaal verhaal vinden, God kan dit nu eenmaal doen, hebben zij moeite met een vergelijkbaar verhaal. Het is een heel treurig verhaal. Ik lees een stukje voor uit een Amerikaanse krant. Het speelt zich af in 1991.

Andrew Cate werd veroordeeld tot 60 jaar gevangenis

Cate werd veroordeeld voor het neerschieten van zijn 2-jarige dochter. Daarna liep hij naakt door zijn buurt en droeg hij haar lichaam.

Cate beweerde dat hij het bijbelverhaal van Abraham en Isaac naspeelde.

Cate zei dat hij geloofde dat een wonder zijn broer voor het christendom zou winnen.

In het oudtestamentische verhaal beval God Abraham Isaak te doden, maar op de laatste minuut greep hij in en zorgde nog een ander offer. Cate zei dat hij geloofde dat God hetzelfde zou doen met zijn dochter.

Na een lange juridische strijd wordt de straf verminderd omdat de dader psychisch gestoord is. Twintig jaar na de dood van zijn dochter komt hij vrij.

Hoe treurig het verhaal ook is, opvallend is hoe de commentatoren zeker weten dat Andrew Cate wel gestoord was, maar dat alles OK was met Abraham.

Als ik het verhaal van Abraham in een historisch perspectief plaats, dan is het beter te begrijpen. Dan is het een tijd waarin mensenoffers een plek hebben. Bij de omliggende volkeren in elk geval. Dan is het misschien ook te begrijpen als een verhaal, dat laat zien dat deze God geen mensenoffers vraagt. Hij redt juist mensen. Vanuit zo'n godsdiensthistorisch perspectief is ook te begrijpen dat er twee namen van goden gebruikt worden: El en JHWH. Voor historici leidt het geen twijfel, wat de meeste dogmatici natuurlijk liever niet willen weten, dat er in de godsdienst van het oude Israël plaats was voor meerdere goden. Er waren gewoon verschillende goden die allemaal aanbeden werden. Pas in een later stadium werd dat allemaal gelijk getrokken. Want er was natuurlijk maar één God. Ons verhaal van vandaag laat nog die verscheidenheid zien. Net zoals er ook nog teksten in de Bijbel zijn, die laten zien dat God niet alleen was, maar net als Zeus en Jupiter een vrouwelijke partner had. Allemaal elementen die in de ontwikkeling van de godsdienst onder het tapijt geschoven zijn.

Een dergelijke benadering geeft ons de ruimte om het verhaal met een korreltje zout te nemen. Het roept ons op om niet te snel te denken dat God iets wil. De kruistochten, God wil het? Laten we dat eerst bezien. Gott mit uns? God zij met ons? Zou het?

Onderzoekt de geesten of ze uit God zijn. Veel godsdienst zou je moeten ontmaskeren. Zelfs in het geloof, juist in het geloof, mag en moet je zelf nadenken. Niets doen op gezag.

De filmmaker Woody Allen heeft een prachtige navertelling van dit verhaal, waar ik vandaag mee wil afsluiten:

En Abraham ontwaakte midden in de nacht en sprak tot zijn eniggeboren zoon Isaak: 'In mijn droom gebood de stem des Heeren mij mijn enige zoon te offeren, dus trek je broek aan.' En Isaak beefde en zei: 'En wat zei u toen? Ik bedoel, toen hij met dat verhaal aankwam?'

'Wat zou ik zeggen?' zei Abraham. 'Daar sta ik, om twee uur 's nachts in mijn ondergoed. Oog in oog met de schepper van het Al. Moet ik dan gaan tegensputteren?'

'En zei hij ook waarom hij wil dat u me offert?' vroeg Isaak zijn vader.

Maar Abraham zei: 'Gods getrouwen stellen geen vragen. Vooruit, laten we gaan want ik heb morgen een drukke dag.'

En Sarah die Abrahams voornemen hoorde werd bedroefd en zei: 'Hoe weet jij dat het de Heere was en niet bijvoorbeeld je vriend die zo dol is op practical jokes; want practical jokes zijn een gruwel in het oog des Heeren en wie een poets bakt zal aan zijn vijanden worden overgeleverd, of ze de portokosten nu kunnen betalen of niet.'

En Abraham antwoordde:

'Omdat ik weet dat het de Heere was. Hij had een diepe, luidklinkende stem, fraai van toon en niemand in de hele woestijn speelt het klaar zijn stem zo overtuigend te laten donderen.' En Sarah zei: *'En ben jij bereid deze zinloze daad te volvoeren?'* Maar Abraham sprak tot haar: *'Eerlijk gezegd, ja, want het woord des Heeren negeren is een van de onverstandigste dingen die je kunt doen, vooral nu de economie er zo slecht voor staat.'*

En derhalve nam hij Isaak mee naar een zekere plaats en maakte hij zich op om hem te offeren maar op het laatste moment hield de Heere Abrahams hand tegen en zei: 'Hoe kun jij zoiets doen?'

En Abraham zei: 'Maar U zei...'

'Het doet er niet toe wat ik zei,' sprak de Heere.

'Luister je naar elk krankzinnig idee dat je aan de hand wordt gedaan?' En Abraham was beschaamd. 'Eh, nou nee... dat niet.'

'Ik stel voor de grap voor dat jij Isaak offert en je doet het meteen.'

En Abraham zonk op zijn knieën. 'Maar ik weet ook nooit wanneer U een grapje maakt.'

En de Heere donderde: 'Geen gevoel voor humor. Het is wat moois!'

'Maar bewijst het feit dat ik op Uw eerste wenk bereid was mijn eniggeboren zoon aan U te offeren niet dat ik U liefheb?'

En de Heere sprak: 'Het bewijst dat sommige mensen ieder bevel, hoe waanzinnig ook, bereid zijn uit te voeren als het maar uitgesproken wordt door een diepe luidklinkende stem.'

Daarna gebood de Heere Abraham nog wat te gaan slapen en morgen contact met hem op te nemen.

Ik sluit af met intrigerende woorden die u in het aprilnummer van AdRem hebt kunnen lezen. Het interview met Eric Oude Vrielink, de man die tegen zijn zin in het verpleeghuis zat. Een vrijdenker, inmiddels overleden, die prachtige woorden schreef over het gevaar van godsdiensten die teveel vastleggen, die te zeker weten hoe God in elkaar zit.

Ik citeer:

'Ik vind dat je altijd moet vechten tegen de beelden waarmee we God willen vastleggen. De Remo's zijn ondogmatisch, hoewel nog niet genoeg. Je moet je verzetten tegen God. Want God is mensenwerk.'

Amen

Stilte

Orgelspel

Voorbeden en stil gebed, afgesloten met gezamenlijk gebeden 'Onze Vader (oec. versie)'

Tijdens de voorbeden 367b

v. *Zo bidden wij tezamen*

a. *Heer, onze Heer, ontferm u over ons.*

Eeuwige God,

Uit de stilte komen we tot u. In het gebed willen we u zoeken. Maak ons los, van al te concrete beelden. Maak ruimte in ons, voor uw kracht en uw inspiratie. Help ons, om te onderscheiden waar het op aan komt. Om geen mensen, geen afgoden na te lopen, maar te zien waar u bent, waar liefde is.

We bidden u voor mensen die lijden onder het geweld van godsdiensten. Waar mensen onderdrukt worden uit uw naam. Waar mensen niet verder komen, doordat ze geketend worden.

v. *Zo bidden wij tezamen*

a. *Heer, onze Heer, ontferm u over ons.*

We bidden u voor mensen die vastzitten. In angstige of droevige gedachten. Die de vrijheid niet vinden, om te leven, voluit te leven voor uw aangezicht. Om te genieten van uw schepping. Van al het goede dat u ons hebt gegeven. Van uw liefde waarmee u ons allen omringt.

v. *Zo bidden wij tezamen*

a. *Heer, onze Heer, ontferm u over ons.*

We bidden u voor mensen die onzeker zijn. Die hebben gehoord dat ze ziek zijn. Dat hun horizon begrensd is. Die moeten leven met onzekerheid. Geef hun en hun naasten kracht om voort te lezen. Om het goede te genieten. Om het onvermijdbare een plek te geven.

v. *Zo bidden wij tezamen*

a. *Heer, onze Heer, ontferm u over ons.*

We bidden u voor heel de wereld. Voor de mensen dichtbij, voor de mensen veraf. Voor ons zelf. Want zonder u kunnen we niet.

v. *Zo bidden wij tezamen*

a. *Heer, onze Heer, ontferm u over ons.*

In de stilte bidden we u. Spreken we namen uit, leggen we onze zorgen voor u neer. U luistert naar ons, als we bidden in de stilte.

Samen met heel uw kerk, van alle plaatsen en tijden, bidden we met de woorden van Jezus:

Onze Vader die in de hemel zijt,
Uw naam worde geheiligd;
Uw Koninkrijk kome;
Uw wil geschiede op aarde zoals in de hemel.
Geef ons heden ons dagelijks brood;
En vergeef ons onze schulden,
Zoals ook wij onze schuldenaars vergeven;
En leid ons niet in verzoeking,
Maar verlos ons van de boze.
Want van U is het Koninkrijk
En de kracht en de heerlijkheid
In eeuwigheid.
Amen.

Mededelingen

(Gemeente gaat staan)

Slotlied 906: 1, 5, 7 en 8

Uitzending en zegen

Bevestigen wij dan ons geloof in een leven van liefde
aanvaarden wij onze verantwoordelijkheid voor onze geloofsgemeenschap,
haar taak in deze wereld, met haar noden
en gaan we dan van hier naar ons huis en onze levensopdracht
onder Gods zegen.

De Heer zegene en Hij behoede u.

De Heer doe zijn aangezicht over u lichten en zij u genadig.

De Heer verheffe zijn aangezicht over u en geve u vrede.

Amen

Antwoordlied 978: 4

Orgelspel